MEVZUATA AYKIRI İNŞA EDİLEN YAPILARIN DEPREMDE YIKILMASI NEDENİYLE MEYDANA GELEN ÖLÜM VE YARALANMALAR BAKIMINDAN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU

Fatih YURTLU[*]

Özet

Türkiye topraklarının büyük bölümü deprem kuşağındadır. Yapılan araştırmalar, Türkiye nüfusunun yaklaşık %75'inin birinci ve ikinci derece deprem kuşağında yaşadığını göstermektedir. Bu durumun bir sonucu olarak Türkiye topraklarında sık sık yaşanan şiddetli depremler can ve mal kaybına neden olmaktadır. Kısa zaman önce, 06.02.2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen iki büyük depremden birçok il etkilenmiştir. Bu iki deprem sonucunda 48.000'i aşkın insan hayatını kaybetmiş, 100.000'nin üzerinde insan yaralanmıştır. Bu depremlerin ortaya çıkardığı ekonomik maliyetin de 100 milyar doların üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye coğrafyasında inşa edilen binaların mevzuata uygun olması can ve mal güvenliği bakımından oldukça önemlidir. Biz de bu çalışmamızda, mevzuata ve tekniğe aykırı inşa edilen binaların depremde yıkılması halinde ilgililerin ceza sorumluluğunu inceledik. Bu kapsamda çalışmamızda, özellikle ölüm ve yaralama neticeleri bakımından ilgililerin ceza hukuku sorumluluğu üzerinde durduk. Depremde meydana gelen neticeler bakımından kasten öldürme, ihmali davranışla kasten öldürme, taksirle öldürme, kasten yaralama, ihmali davranışla kasten yaralama ve taksirle yaralama suç tipleri özellikle incelendi. Bu suçlar bakımından teori ve uygulamada ortaya çıkan veya çıkması muhtemel sorunlara dikkat çekildi. Çalışmamız esasen maddi ceza hukuku çalışması olmasına rağmen bu tip büyük afetler sonrasında yapılan yargılamalarda ceza muhakemesi bakımından dikkat edilmesi gereken bazı önemli hususlara da çalışmamızda kısaca değinildi.

Anahtar Sözcükler: Deprem, mevzuata aykırı yapı, ceza hukuku sorumluluğu, taksirle öldürme, taksirle yaralama.

[*] Dr.Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı. fatihyurtlu@gmail.com. ORCID: 0000-0003-2905-7900.
Makale geliş tarihi: 18 Mart 2023 **Makale kabul tarihi:** 2 Temmuz 2023
Atıf önerisi: Yurtlu, Fatih. "Mevzuata Aykırı İnşa Edilen Yapıların Depremde Yıkılması Nedeniyle Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalar Bakımından Ceza Hukuku Sorumluluğu." *Ankara Barosu Dergisi 81*, (*Deprem Özel Sayısı* Ekim 2023): 1-XXX. DOI: 10.30915/abd.

CRIMINAL LIABILITY FOR DEATHS AND INJURIES CAUSED BY THE COLLAPSE OF BUILDINGS CONSTRUCTED IN VIOLATION OF THE LEGISLATION IN EARTHQUAKES

Abstract

Most of Türkiye's territory is in the earthquake zone. Some number of research show that approximately 75% of the population of Türkiye lives in the first and second-degree earthquake zone. Severe earthquakes are frequently experienced in Turkey and these earthquakes cause loss of life and property. Recently, many provinces were affected by two major earthquakes that centered on Kahramanmaraş region on 06.02.2023. As a result of these two earthquakes, more than 48,000 people lost their lives and more than 100,000 people were injured. It is stated that the economic cost of earthquakes is over 100 billion USD. Therefore, the compliance of the constructed buildings in the geography of Türkiye with the legislation becomes very important in terms of life and property safety. In this study, we examined the criminal liability of the concerned people in case of a collapse of the buildings constructed against the legislation and technique, because of an earthquake. In our study, the criminal law responsibility of those concerned was emphasized, especially in terms of the consequences of death and injury. In this study, the types of crimes of intentional murder, intentional killing with negligent behavior, negligent killing, intentional injury, intentional injury with negligent behavior, and negligent injury were examined in detail in terms of the consequences of the earthquake. In terms of these crimes, the problems that have arisen or are likely to arise in theory and practice were emphasized. Actually, our study is a criminal law study, in addition to that we discuss in the judgment held after such major disasters, it was also tried to draw attention to the issues that should be taken into account in terms of criminal procedure briefly.

Keywords: Earthquake, building contrary to the legislation, criminal liability, negligent killing, negligent injury.

GİRİŞ

Türkiye coğrafyasındaki yerleşim yerlerinin önemli bir kısmı birinci veya ikinci derece deprem bölgesindedir.[1] Bu nedenle coğrafyamızda sık sık şiddetli depremler yaşanmakta ve bu

[1] Türkiye yüzölçümünün %96'sının, nüfusunun ise %99'unun deprem bölgesinde yaşadığı ifade edilmektedir. Necla Türkoğlu, "Türkiye'nin Yüzölçümü ve Nüfusunun Deprem Bölgelerine Dağılışı," *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, no. 8 (2001): 133. Türkiye topraklarının yaklaşık %42'si birinci, %24'ü ise ikinci derece deprem bölgesinde kalmaktadır. Bu tespite göre Türkiye nüfusunun %43 ile %45'i birinci derece deprem bölgesinde, %22,9 ile %27,9'u da ikinci derece deprem bölgesinde yaşamaktadır.

depremlerde yıkılan binalar nedeniyle binlerce kişi ölmekte ve/veya yaralanmaktadır.[2] Meydana gelen yıkımların olumsuz sonuçları ölüm ya da yaralanmalarla sınırlı kalmamakta ve milyarca lira ile ifade edilebilecek nicelikte maddi zarara da yol açmaktadır. Elbette ki meydana gelen bu olumsuz sonuçların müsebbibi depremlerin bizatihi kendisi değil, mevzuata ve tekniğe uygun yapılmayan binalardır.

Nüfusunun çok büyük bir bölümü birinci ve ikinci derece deprem bölgesinde yaşayan bir ülkede, binaların yapıldıkları dönemin fen ve teknik kurallarına uygun olarak inşa edilmesi hayati derecede önemlidir. Çünkü teknik açıdan eksiklikler barındıran yapılar, meydana gelen depremler nedeniyle kolaylıkla çökebilmekte ve bu yıkımlar maddi - manevi büyük kayıplara neden olmaktadır. Binaların usulüne/mevzuata uygun olarak inşa edilmemesi, özel hukuk sorumluluğu gerektirdiği gibi, özellikle ölüm ve yaralanma neticelerinin ortaya çıktığı durumlarda cezai sorumluluk da gerektirmektedir. Bu tip durumlarda ceza hukuku bakımından tutarlı bir sistematik içerisinde ortaya konulması gereken temel husus, bu olumsuz neticelerden *"kimlerin"*, *"hangi hükümlerce"* sorumlu tutulacağıdır. Kısacası, bu tip durumlarda meydana gelen/gelmesi muhtemel suç tiplerinin ne olduğu ve suç faillerinin kim olduğunun ortaya konulması gerekir. Örneğin, yıkılarak can ve mal kayıplarına neden olan yapılar bakımından yalnızca binaların yapımında görev alanlar mı ceza hukuku bakımından sorumlu tutulacaktır? Yoksa bu yapıları denetlemekle görevli kimselerin (kamu görevlileri de dahil) de ceza hukuku sorumluluğuna gidilmesi gerekir mi?[3] Dahası, yıkılan binaların yapımında görev alan herkes mi meydana gelen olumsuz neticelerden sorumlu tutulacaktır, yoksa sadece belirli nitelik ve nicelikte katkı sağlayanlar mı? İşte çalışmamızın temelini bu sorular ve bu sorulara verilecek cevaplar oluşturmaktadır.

Bu kısa çalışmamızda, aslında oldukça karmaşık ve tartışmalı olan bu soruların cevabını bulmaya çalışacağız. Bu bağlamda konunun ceza hukuku teori ve uygulamasında önem arz noktalarına dikkat çekmeye çalışacağız. Çalışmamız esasen konunun maddi ceza hukuku

---

Sedat Avcı, "Türkiye Nüfusunun Deprem Bölgelerine Göre Dağılışı," içinde *Fiziki Coğrafya Araştırmaları: Sistematik ve Bölgesel* 6, (İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları: 2011), 303.

[2] Kısa zaman önce, 06.02.2023 tarihinde yaşadığımız Kahramanmaraş merkezli depremlerden 10'dan fazla il doğrudan etkilenmiş, 48.000'den fazla insan hayatını kaybetmiş, 100.000'den fazla insan ise yaralanmıştır. Yapılan ön değerlendirmelere göre söz konusu depremin ekonomik maliyeti yaklaşık 84 milyar Amerikan Doları olarak ifade edilmektedir. Bkz. TÜRKONFED, "2023 Kahramanmaraş Depremi Afet Ön Değerlendirme Durum Raporu," 10.02.2023, 6, Tablo 4. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın depreme ilişkin raporunda ise depremlerin Türk ekonomisine etkisinin yaklaşık 103.6 milyar dolar olduğu ifade edilmektedir. Bkz. "2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu," 8.

[3] İsviçre'de 1999 yılında yaşanan bir çığ felaketinde, bölgede yaşayan insanları tahliye etmediği ve çığ tehlikesi olan bölgeye doğru trafik akışını kesmediği gerekçesiyle yörenin belediye başkanının garantörlüğü ve ceza hukuku sorumluluğu tartışılmıştır. Bkz. Ezgi Cankurt, "Afet Ceza Hukukunun Sınırlarının Tespitine İlişkin Değerlendirmeler," *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*, (İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, 2021), 137.

boyutunu inceleyecek olmakla beraber, bu tip durumlarda ceza yargılamaları sırasında dikkat edilmesi gereken önemli bazı hususlara da kısaca değineceğiz.

I. SUÇ TİPLERİNİN UNSURLARI BAKIMINDAN TARTIŞILMASI GEREKEN HUSUSLAR

A) GENEL OLARAK

Mevzuata aykırı olarak inşa edilen binaların depremde yıkılması neticesinde ölüm ve yaralamaların meydana gelmesi durumlarında, ilgililerin ceza hukuku sorumluluğunun doğacağından kuşku yoktur. Bu tip olaylardaki temel problem, kimlerin hangi suç tipinden, hangi hukuki statü ve gerekçeyle sorumlu tutulacağıdır. Çünkü her ne kadar meydana gelen neticeler toplum ve bireyler bakımından katlanamaz derecede acı olsa da, yüzyıllar boyunca acı tecrübelerden çıkarılan ve günümüze kadar gelen fiil/kusur esaslı ceza hukuku dogmatiğinden bu tip durumlarda dahi ayrılmamak hukuk toplumu olmanın bir gereğidir. Hatta tam tersine, ceza ve ceza muhakemesi hukukuna hâkim temel ilkelerin eksiksiz ve tam anlamıyla uygulanması, olağan dönemlerden ziyade bu tip olağanüstü dönemlerde daha da önem kazanmaktadır.

B) SUÇ TİPLERİNİN MADDİ UNSURLARI VE HAREKETİN TÜRÜ

Suç teşkil eden haksızlığın temelinde kanuni tipte ifade edilen unsurların gerçekleşmesi yatmaktadır.[4] Suç, her şeyden önce bir insan davranışıdır. Dolayısıyla insan iradesinin ürünü olmayan veya insana izafe edilemeyen fiiller ceza hukukunun ilgi alanına girmez. Örneğin, şiddetli bir depremin olması insana izafe edilebilecek bir davranış değildir. Bununla beraber yüklenici (müteahhit) Y, binaları inşa ederken ilgili mevzuata ve tekniğe aykırı hareket ettiğinden meydana gelen depremde bina yıkılmış ve birçok kişi yaralanmış/ölmüştür. Bu olayda insana izafe edilebilecek bir davranış söz konusudur. Ancak dikkat edilmelidir ki burada ceza sorumluluğuna esas teşkil edecek fiil depremin kendisi değil, yüklenicinin binaları eksik ve hatalı yapmasıdır.

Aralarında birtakım esaslı farklılıklar mevcut olmakla birlikte ister kasten ya da taksirle, isterse icrai ya da ihmali olsun fiil unsuru bütün suçların özünü teşkil etmektedir.[5] Dahası, suçun tüm unsurlarını birbirine bağlayan ve bu unsurların incelenerek son kertede kanuni tipte

[4] Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler,* 16. Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 303; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 105.

[5] İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 179; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 304.

düzenlenen suçun oluşup oluşmadığının belirlenmesini sağlayan temel unsur da fiildir.[6] Bu bakımdan mevzuata aykırı yapıların depremde yıkılması nedeniyle insanların yaşamlarını yitirmeleri ya da yaralanmaları hallerinde, kimlerin hangi suç tipinden sorumlu olacağını tespit edebilmek için öncelikle fiillerin tespit edilmesi gerekir. Bu noktada ise ilk olarak, ceza sorumluluğuna temel teşkil fiillerin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun ortaya konulması gerekir. Bu tespit yapılmadan, paçal bir yaklaşımla ilgililerin ceza hukuku sorumluluğunu belirlemek mümkün değildir.

Suç fiili, icrai bir insan davranışı olabileceği gibi ihmali bir insan davranışı da olabilir. Ancak şu bir gerçektir ki, suç teorisi bakımından ihmali suçlar icrai suçlardan farklılaşmaktadır.[7] Bu farklılıklardan en önemlileri, garantörlük müessesesi ve nedensellik bağıdır.[8] Saf ihmali suçların aksine görünüşte ihmali suçlar bakımından bir kimsenin fail olabilmesi için özel bir statüde bulunması, yani *"garantör-teminat yükümlüsü"* konumunda bulunması gerekir.[9] Diğer bir ifadeyle, görünüşte ihmali suçlar bakımından garantör sıfatını taşımayanlar fail olamaz.[10] Bu nedenle mevzuata aykırı yapıların yıkılması nedeniyle ölen/yaralananlar bakımından ceza hukuku sorumluluğunun isabetli bir şekilde belirlenebilmesi, her şeyden önce tipik fiillerin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun tespitine bağlıdır.

Bu tip durumlarda suç oluşturan fiilin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun tespiti, meydana gelen netice ile fiil arasında kurulacak neden sonuç ilişkisi bakımından da oldukça önemlidir. Çünkü doktrindeki baskın yaklaşıma göre icrai suçlar bakımından doğal bir fenomen olarak ortaya çıkan nedensellik bağı,[11] ihmali suçlar bakımından aynı şekilde tezahür etmemektedir.[12] Bu nedenle, görünüşte ihmali suçlarda meydana gelen neticeden failleri sorumlu tutabilmek adına doktrinde *"varsayımsal nedensellik (Hypothetische Kausalität)"*

---

[6] Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 27. Baskı, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 134; Neslihan Göktürk, *Fikri İçtima (Suçların İçtimaı)*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013), 21.
[7] Fatih Yurtlu, *İhmali Suçlar*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 105.
[8] Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 106.
[9] E. Daniel Hall, *Criminal Law and Procedure*, 6th Edition, (2012), 76; Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 20. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 147.
[10] Diethelm Kienapfel ve Frank Höpfel, *Grundriss des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 13. Überarbeite und erweiterte Auflage, (Wien: 2009), 184; Günther Jakobs, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 2. Neubearbeitete und erweiterte Auflage, (Berlin/New York: 1991), 799; Berrin Akbulut, "Bağlılık Kuralı," *GÜHFD* XIV, no. 3 (2010), 187.
[11] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 192, 194; Koca ve Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 132; Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 243.
[12] Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım* I, 14. Baskı, (İstanbul: Beta Yayınevi, 1997), 473; Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2010), 164; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 30. Baskı, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2014), 147; Koca ve Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 400; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 403.

teorisi ortaya atılmıştır.[13] Şart teorisinin icrai suçlardaki nedensellik yaklaşımının ihmali suçlara uyarlanmış hali olan *"varsayımsal nedensellik"* teorisine göre, ihmali davranışla meydana gelen netice arasındaki nedensellik ilişkisini tespit edebilmek için şu soru sorulmalıdır: *"Eğer garantöre yüklenen hareket yapılmış olsaydı tipik netice kesinliğe yakın bir derecede yine de meydana gelir miydi?"*.[14] Eğer bu sorunun cevabı *"evet"* ise ihmali davranışla netice arasında nedensellik ilişkisi kurulamaz ve meydana gelen netice faile yüklenemez. Bu soruya verilen cevap *"hayır"* olduğu takdirde, ihmali davranışla netice arasında nedensellik ilişkisi kurulur ve failin bu neticeden sorumluluğuna gidilir.

Sonuç olarak; vurguladığımız bu iki temel gerekçeyle, mevzuata aykırı yapıların depremde yıkılması nedeniyle insanların ölmesi/yaralanması durumlarında, cezai sorumluluğa temel teşkil edecek fiilin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun tespiti, hem teorik hem de pratik açıdan bir zorunluluktur. Bu zorunluluğa rağmen icra-ihmal ayrımının hangi kıstaslara göre yapılacağı doktrinde oldukça tartışmalıdır.[15] Bu teorik tartışmalar çalışmamızın kapsamını aşacağından ayrıntılarına girmiyoruz. Bununla beraber doktrindeki baskın yaklaşım; aktif bir davranışın olduğu, yani *"yapma-etmenin"* olduğu durumlarda icrayı, pasif bir duruşun yani bir *"yapmamanın"* olduğu durumlarda ise ihmalin olduğunu kabul etmektedir.[16] İcra-ihmal ayrımını normatif temelde yapanların aksine biz bu ayrımın da ontik temelde yapılabileceğini ve bu nedenle bir şeyi *"eksik veya hatalı yapmanın"* icrai; bir şeyi *"yapmamanın"* ise ihmali davranışa vücut vereceğini düşünmekteyiz.[17] Bu temel gerekçeyle, eksik veya hatalı yapılan bir işin başkasına zarar vermesi durumunda, failin ceza hukuku sorumluluğunun esasını ihmalde değil, *"icrada"* aramak gerekir. Dolayısıyla mevzuata/tekniğe aykırı yapılan binaların yıkılması nedeniyle insanların ölmesi/yaralanması hallerinde ceza hukuku sorumluluğunun esasını ihmalde değil icrada aramak gerekir.

Özellikle 17 Ağustos 1999 yılında gerçekleşen ve çok sayıda insanın ölümüne ve yaralanmasına neden olan *"Marmara Depremi"* sonrasında ülke gündemine oturan, fen ve tekniğe aykırı bina inşa edenlerin cezai sorumluluğunu icrada değil ihmalde arayan

---

[13] Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Hakeri, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003), 228 vd.; Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 242 vd.

[14] Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 243.

[15] İcra-ihmal ayrımının hangi kıstaslara göre yapılacağına dair ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için bkz. Hakeri, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı*, 68 vd.; Rahime Erbaş, "İcrai veya İhmali Olarak Somut Olayda Davranışın Gerçekleştiriliş Biçiminin Tespiti Meselesi," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no 21, (2019): 397-449; Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 105 vd.

[16] Kayıhan İçel, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih S. Mahmutoğlu ve Yener Ünver, *İçel Suç Teorisi*, 2. Kitap, (İstanbul: 1999), 70; Aras Türay, "İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı," *YÜHFD* XVII, no: özel sayı (2020), 117; Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 129-130; Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 152.

[17] Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 140.

yaklaşımların teorik açından hatalı olduğunu vurgulamak gerekir. Bu hatalı yaklaşım neticesinde, meydana gelen depremin şiddetinden bahisle *"deprem çok şiddetliydi, bina usulüne uygun olarak yapılsaydı da zaten yıkılacaktı"* mantığından yola çıkılarak ilgililerin ceza sorumluluğunun bulunmadığını ya da azalacağını savunan doktrin ve uygulamadaki yaklaşımların isabetli olmadığı kanaatindeyiz.[18]

Çünkü bilim ve tekniğe aykırı yapı *"inşa etmek"* aktif bir tutum ve davranış içerdiğinden ihmali değil *"icrai"* bir fiildir. Bununla beraber, yapıdaki eksikliklerin niteliği ve muhtemel sonuçları, bu sonuçların failler tarafından öngörülüp öngörülmediği gibi hususlar daha çok suçun manevi unsuru bakımından değerlendirilmelidir. Kanaatimizce; bir şeyi *"eksik veya hatalı yapmak"* icrai, bir şeyi *"yapmamak"* ise ihmali davranışa vücut verir. Bu nedenle, eksik veya hatalı yapılan bir işin başkasına zarar vermesi durumlarında, failin ceza hukuku sorumluluğunun esası ihmalde değil *"icrada"* aranmalıdır.

Konuya ilişkin genel yaklaşımımızı Alman doktrininde yer bulan bir örnek olay üzerinden daha ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışalım: Bir gösteri merkezinin işletmecisi tarafından göstericinin güvenliğini sağlamak için yapılması gereken mekanizma tekniğe/usulüne uygun şekilde yapılmaz/yaptırılmaz. Buna rağmen, eğlence mekânındaki teçhizatın uygunluğunu denetlemek için görevliler denetime geldiğinde, işletmeci gerçeğe aykırı olarak, gösteri için kurulan mekanizmanın tekniğe uygun yapıldığına yönelik bilgiler verir ve görevlileri ikna eder. Ancak mekanizmanın düzgün çalışmaması nedeniyle gösteri sırasında kaza meydana gelir ve gösterici hayatını kaybeder.[19]

Kanaatimizce, olayda ceza sorumluluğuna temel teşkil edecek fiilin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun tespiti için öncelikle şu noktanın açıklığa kavuşturulması gerekir: İlgili mekanizma hiç mi yapılmamıştır, yoksa yapılmış ancak mevzuata ve tekniğe aykırı bir şekilde mi yapılmıştır? İşletmecinin denetim yapan kişilere yanlış bilgi vermesi, kanunda düzenlenmiş olması kaydıyla müstakil bir suç tipini oluşturabilir. Bu nedenle, kontrole gelen görevlilere yanlış ya da eksik bilgi verilmesi, kanaatimizce ölüm sonucunu doğuran fiilin icrai veya ihmali davranışla mı gerçekleştiğinin tespiti bakımından önemsizdir. Somut olayda, göstericinin kullanacağı güvenlik mekanizması hiç yapılmamış ise işletmecinin ihmali davranışı nedeniyle

[18] Bu hatalı yaklaşımın özel hukuk uygulamamızda da yer edindiğini ifade etmek gerekir: *"Dava konusu zarar, 17 Ağustos 1999 günü gerçekleşen deprem nedeniyle oluşmuştur. Bina; plan ve projesine, imar düzenlemelerine ve deprem yönetmeliğine uygun yapılmış olsa bile, gerçekleşen depremin 7,4 şiddetinde olduğu göz önüne alındığında binanın deprem nedeniyle hasara uğraması kaçınılmazdır"*. YHGK, E. 2012/786, K. 2013/318, T. 06.03.2013.

[19] Örnek için bkz. Günter Spendel, "Zur Unterscheidung Von Tun Und Unterlassen," içinde *Festschrift Für Eberhard Schmidt Zum 70*. Geburstag, (Göttingen: 1961), 184.

sorumluluğu gündeme gelecektir. Bununla beraber, mekanizma eksik veya hatalı yapılmış ise işletmecinin sorumluluğu icrai davranış üzerine şekillenecektir.

Somut olayda ikinci olarak tartışılması gereken husus, denetim görevlilerinin ceza hukuku sorumluluğunu gerektiren davranışlarının icrai mi yoksa ihmali mi olduğudur. Burada şu şekilde hareket edilmesi gerekir: Eğer görevliler yapmaları gereken incelemeyi hiç yapmamışsa ihmali davranışları, incelemeyi yapmışlar ancak eksik ve hatalı yapmışlar ise icrai davranışları söz konusudur. Denetim görevlileri mekanizmanın tekniğe aykırı olduğunu tespit etmelerine rağmen işletmeciyle birlikte hareket ederek gerekli işlemleri yapmamışsa, bu takdirde öldürme suçuna iştirak hükümlerince sorumlu tutulmaları gerekir. Çünkü somut olayda denetim görevlilerinin Kanun'dan kaynaklanan garantörlüğü söz konusudur. Dolayısıyla böyle bir ihtimalde, görevlilerin cezai sorumluluklarının salt olarak *"görevi ihmal"* ya da *"rüşvet"* gibi suçlarla sınırlandırılması düşünülemez. Meydana gelen ölüm/yaralanma neticeleri mutlaka dikkate alınmalı ve garantör konumunda olan ilgililerin ceza sorumlulukları bu neticeler üzerinden belirlenmelidir.

Konuya ilişkin bu genel yaklaşımımız çerçevesinde bilimsel/teknik kurallara ve ilgili mevzuata aykırı olarak bina inşa etmek *"icrai"* bir davranış olduğundan, binanın yıkılması nedeniyle meydana gelen zararlar bakımından cezai sorumluluk da icrai davranışa göre belirlenmelidir. Dolayısıyla bu tip olaylardaki nedensellik bağı *"varsayımsal nedensellik"* ilkesi[20] uyarınca değil, icrai suçlardaki gibi *"conditio sine qua non - olmazsa olmaz"* ilkesince tespit edilmelidir.[21] Bu tespitin akabinde, icrai suçlardaki temel ilkeler çerçevesinde neticenin faile *"objektif olarak isnat"* edilmesi de gerekir.

Bu tip durumlarda faillerin fiili ile meydana gelen netice arasında objektif isnadiyet ilişkisinin kurulmasında ciddi bir problemle karşılaşılmayacaktır. Buna karşılık bazı ihtimallerde bu ilişkinin kurulması mümkün olmayabilir. Örneğin, mevzuata aykırı inşa edilen bina deprem nedeniyle bir miktar hasar almakla beraber yıkılmamış ve insanların ölümüne ya da yaralanmasına neden olmamıştır. Ancak bina sakinleri depremin oluşturduğu panikle camdan, balkondan atlamış ya da merdivenden yuvarlanarak hayatlarını kaybetmiş ya da yaralanmışlarsa meydana gelen bu neticelerin binanın mevzuata aykırı yapılmasında katkısı olanlara objektif olarak isnat edilmesi mümkün olmayacaktır.

Mevzuata aykırı binanın yapımında aktif olarak görev yapanlar, binanın yıkılması nedeniyle meydana gelen ölümler bakımından manevi unsurlarına göre *"Kasten Öldürme (TCK m. 81)"* ve *"Taksirle Öldürme (TCK m. 85)"* suç tiplerinden; meydana gelen yaralamalar

[20] Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 149.
[21] İçel vd. *İçel Suç Teorisi*, 83.

bakımından ise *"Kasten Yaralama (TCK m. 86 ve 87)" veya "Taksirle Yaralama (TCK m. 89)"* suç tiplerinden sorumlu olacaklardır. Burada ihmali değil icrai fiil söz konusu olduğundan "*Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m. 83)"* ve "*Kasten Yaralamanın İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m. 88)"* suç tiplerini tartışmaya gerek yoktur.

Buna karşılık yapıları denetlemesi gereken görevliler, sorumlu yapı teknikeri, mühendisler, yapı denetim görevlileri[22] kanunen veya sözleşme gereği üstlendikleri kontrolleri hiç *"yapmamış"* ise artık icrai değil *"ihmali davranıştan"* bahsetmek gerekir.[23] Bu tip durumlarda, ihmali davranışta bulunan görevlilerin icrai davranışta bulunanlarla aralarında iştirak iradesi söz konusuysa *"icrai davranışla kasten öldürme ve yaralama"* suçlarından iştirak kuralları çerçevesinde sorumlu tutulması; icrai faillerle aralarında iştirak iradesinin bulunmaması halinde ise manevi unsurlarına göre "*Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m. 83)"* veya *"Taksirle Öldürme (TCK m. 85), "Kasten Yaralamanın İhmali Davranışla İşlenmesi (TCK m. 88) veya "Taksirle Yaralama (TCK m. 89)"*[24] suçlarından *"müstakil fail"* olarak sorumlu tutulmaları gerekir.

Bu kimselerin ihmali davranışları nedeniyle sorumluluğuna gidilmesinde suç teorisi bakımından bir engel bulunmamaktadır. Çünkü bu kimseler mevzuat uyarınca ilgili yapının tekniğe uygun yapılıp yapılmadığını denetlemekle görevli olduklarından *"kanundan kaynaklı garantör"* konumundadır. Denetim işi bir özel şirkete sözleşme yoluyla verilmiş de olabilir. Bu durumda ilgili şirket görevlileri de hem kanun (4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun) hem de sözleşme uyarınca *"garantör"* konumunda olacaktır. Dolayısıyla yapının mevzuata uygun yapılıp yapılmadığını denetleme hususunda kanun ya da sözleşme gereği *"garantör"* konumunda bulunan kişiler denetim görevlerini yerine getirmediklerinde artık bir saf ihmali suç olan *"görevin ihmalinden"* değil; meydana gelen ölüm veya yaralama fiillerinden ihmali davranışlarıyla (kasten ya da taksirle) sorumlu tutulacaklardır.

C) SUÇ TİPLERİNİN MANEVİ UNSURLARI

[22] Yapı denetim görevlilerinin depremde meydana gelen ölüm ve yaralanmalar bakımından sorumluluğuna ilişkin ayrıntılı tartışmalar için bkz. Mahmut Kaplan, "Yapı Denetim Görevlilerinin Depremde Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalardan Kaynaklı Cezai Sorumluluğu," *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*, (İstanbul Medipol Üniversitesi Yayını, 2021), 141 vd.

[23] Yapıların denetimiyle görevli olup da görevini yerine getirmeyen kamu görevlilerine yargılama izni verilmemesi Anayasa Mahkemesi tarafından bir hak ihlali kabul edilmiştir. Bkz. *Serpil Kerimoğlu ve Diğerleri***,** Başvuru No: 2012/752, Karar Tarihi: 17.9.2013.

[24] Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümler kısmında Alman Ceza Kanunu m. 13'te olduğu gibi ihmali suçlara ilişkin düzenleme olmamasına rağmen, ihmali fakat taksirle işlenen öldürme ve yaralama suçları bakımından TCK m. 85 ve m. 89'un uygulanmasının kanunilik ilkesiyle çeliştiği kanaatindeyiz. Yurtlu, *İhmali Suçlar*, 278. Ancak bizim katılmadığımız bu yaklaşımın Türk uygulaması tarafından istikrarlı bir şekilde uygulandığını da vurgulamak gerekir.

Mevzuata aykırı yapıların depremlerde yıkılması ve bunun sonucunda insanların ölmesi/yaralanması hallerinde ceza hukuku sorumluluğunun belirlenmesindeki diğer bir önemli husus, suçların hangi manevi unsurla işlendiğidir. 1999 Marmara depremimden sonra açılan ceza davalarının birçoğunda, salt olarak suçun manevi unsuruna odaklanıldığı ve tüm hukuki tartışmaların burada yoğunlaştığı görülmektedir. Sadece hukuk camiasının değil tüm kamuoyunun gündemini de meşgul eden konuya ilişkin yargılamalarda esas tartışmalar faillerin hangi manevi unsurla hareket ettikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Diğer bir ifade ile Marmara depremi sonrasındaki temel tartışma, mevzuata aykırı bina yapan yüklenicilerin meydana gelen ölüm ve yaralamalardan bilinçli taksirle mi - olası kastla mı sorumlu tutulacakları hususuna indirgenmiştir.

Yukarıda da vurguladığımız üzere, bu tip durumlarda faillerin sorumlulukları belirlenirken suçun manevi unsurunu tespit etmeden önce tipik fiillerin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun ortaya konulması gerekir. Bu tespit doğru bir şekilde yapıldıktan sonra faillerin hangi manevi unsurla hareket ettikleri yargılama makamları tarafından bilahare tartışılmalıdır. Elbette ki bu tartışma yapılırken farazi akıl yürütme ve tespitlerden ziyade, ceza ve ceza muhakemesi hukukunun genel prensiplerinden ayrılmadan, mevcut delillerden yola çıkılarak bir sonuca varılması gerekir. Bu nedenle, depremde meydana gelen ölüm ve yaralama neticelerinden faillerin hangi manevi unsurla sorumlu olduğunun tespiti için öncelikle fiilin tespiti gerekir. Bu tespitlerin yapılabilmesi için de yıkılan binalardan usulüne uygun biçimde örneklerin alınması ve bu örneklerin teknik analize sokularak bilirkişi incelemesi yapılması hukuki ve fiili bir zorunluluktur. Söz konusu bu analizler ve bilirkişi incelemeleri yapılmaksızın ölüm ve yaralama fiilleri bakımından ilgililerin hangi manevi unsurla hareket ettiğini tespit etmek hatalı olacaktır. Aksinin kabulü, ceza muhakemesinde esas olan delilden suça gidilmesi prensibini bertaraf ederek, suçtan delile gitmek olacaktır. Dolayısıyla, suçların manevi unsuru tespit edilirken mutlaka mevcut delillerden yola çıkılmalı ve bu delillerin yargılama makamı tarafından değerlendirilmesiyle bir sonuca varılmalıdır.

Bu tip olaylarda faillerin ölüm ve yaralama neticeleri bakımından hangi manevi unsurla hareket ettikleri belirlenirken, yargılama makamları, söz konusu delilleri ayrıntılı olarak değerlendirdikten sonra her somut olayın özelliğini göz önünde bulundurmak suretiyle bir sonuca varmalıdır. Örneğin, bilimsel verilere göre 7.5 şiddetinde deprem yaşama ihtimali olan bir yörede, mevzuata aykırı olarak yapılan bina en fazla 5 şiddetinde depreme dayanacak şekilde inşa edilmiş ise, bu binanın yıkılması nedeniyle kişilerin ölmesi/yaralanması durumunda faillerin taksirinden değil *"olası kastından"* bahsetmek daha güçlü bir olasılıktır. Bununla beraber aynı yörede mevzuata aykırı yapılan bina 7.4 şiddetinde depreme dayanıklı

şekilde inşa edilmiş ancak 7.5 şiddetindeki deprem nedeniyle yıkılmış olabilir. Bu tip durumlarda ise faillerin *"bilinçli taksir"* ya da *"basit taksirinden"* sorumlulukları gündeme gelecektir. Dolayısıyla suçun manevi unsuru tespit edilirken, binaların yapımı sırasındaki her mevzuata aykırı işlemi ve eksikliği aynı kefede değerlendirmemek gerekir.

Kısacası, bu tip durumlarda faillerin hangi manevi unsurla hareket ettiği tespit edilirken ceza ve ceza muhakemesi hukukunun temel ilke ve prensiplerinden ayrılmaya gerek yoktur. Bu bakımdan her failin fiili ayrı ayrı değerlendirilmeli ve mevcut delillerin değerlendirilmesi suretiyle bir sonuca varılmalıdır. Bu genel ilke ve prensipler bir kenara bırakılarak, paçal ve gelişigüzel bir yaklaşımla, genel bir kabule dayanılarak *"herkesin olası kastla, bilinçli ya da basit taksirle"* sorumlu olacağını iddia/kabul etmek, her şeyden önce fiil ve kusur sorumluluğu ilkesiyle bağdaşmayacaktır.

Bu tip durumlarda birden fazla kişinin taksirli davranışının birleşmesi nedeniyle istenmeyen neticelerin meydana gelme ihtimali de gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin; zemin etüdünü yapan firma işini yanlış yapmış ve en fazla 5 katlı bina yapılması gereken yere 7 katlı bir bina inşa edilmiştir. Görevli mimar da ilgili binanın statiğini yanlış hesaplamış ve bu nedenle binanın depreme dayanıklılığı azalmıştır. Tüm bunlara ek olarak, sorumlu inşaat mühendisi projeyi hatalı çizmiş ve dahası, proje yüklenici tarafından yanlış uygulanmıştır. Tüm bu hatalar birleştiği için meydana gelen depremde bina yıkılmış ve ölüm/yaralama neticeleri meydana gelmiştir.[25] Yapılan bilirkişi incelemesinde, yukarıda sayılan eksikliklerden bir tanesi dahi

[25] *"Mahkemece hükme esas alınan 29.06.2015 tarihli bilirkişi heyet raporunda; dava konusu depremde yıkılan ... Apartmanına ilişkin görsel ve deneysel olarak tespit edilen teknik yetersizliklerle itibar edildiği, sanık ...'nin yıkılan binanın fenni mesulü olduğu, meydana gelen ölüm ve yaralanmalar bakımından dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal eden ihmali davranışının müessir olduğu, bu sebeple sanığın taksirinin bulunduğu, sanık ...'ın binanın sahibi ve müteahhidi olduğu, sanık ...'ın ise binanın yapımına başlandığı andan itibaren bina sahibi olarak yapımından sorumlu oldukları halde, yürürlükteki kurallara uygun bir inşaat yaptırmak bakımından kendi üzerlerine düşen dikkat ve özeni göstermemeleri nedeniyle sorumlu oldukları, sanık ...'ın bina yapılırken dair satın alan kişi konumundan dolayı, sanık ... binanın ilk katı yapılırken hisselerini satıp bina sahibi konumundan ayrıldığı bu sebeple, binanın yıkılmasından dolayı herhangi bir sorumluluklarının bulunmadığı, sanık ...'nun dosya bilgilerine göre sadece mimari projeden sorumlu olduğu, sanık ... ...'in binanın elektrik ve tesisat projelerden sorumlu olması nedeniyle binanın yıkılmasından dolayı herhangi bir sorumluluklarının bulunmadığı, sanık ... ...'in usta olarak inşa sorumluluğunu üstlendiği binayı, inşaat tekniğine uygun bir şekilde imal etmede gerekli dikkat ve özeni göstermediği için sorumluluğunun bulunduğu sonucuna varıldığı,*

Dosya kapsamında mevcut bilirkişi raporları, yapılan inceleme, değerlendirme ve deliller neticesinde; 1. derece deprem bölgesinde yer alan ... Apartmanının taşıyıcı elemanların donatı detaylandırmasında yetersizlikler olduğu, binada projelendirme, yapım ve ... bitimi aşamalarında Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik ve İmar Kanunu esaslarına yeterince uyulmadığının belirlendiği,...

3194 sayılı İmar Kanunun 28. maddesinde yapının fenni mesuliyetini üzerine alan meslek mensuplarının, (fenni mesul mimar ve mühendisler uzmanlık alanlarına göre) yapının, tesisatı ve malzemeleri ile birlikte, Kanuna, ilgili diğer mevzuata, uygulama imar planına, ruhsata, ruhsat eki etüt ve projelere, standartlara ve teknik şartnamelere uygun olarak inşa edilmesini denetlemekle görevli olduğu, ruhsat ve eklerine aykırı olarak yapılması halinde durumu ruhsatı veren Belediyeye bildirmekle mükellef olduğunun düzenlendiği, bu konuda ... 1. Noterliğine ait 01.07.2003 tarih ve 3374 numaralı taahhütnameyi vermiş olan sanık ...'nin fenni mesul olmaktan kaynaklanan denetim görevini yerine getirmediği, dolayısıyla binanın yıkılmasına neden olan imalat hatalarından sanık ...'nin sorumlu olduğu,

olmasaydı binanın çok büyük ihtimalle yıkılmayacağı, ancak bu eksikliklerin bir araya gelmesi nedeniyle binanın yıkıldığı tespit edilmiştir.

Verdiğimiz bu örnekte *"taksirli davranışların birleşmesi"* söz konusudur. *"Birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkes kendi kusurundan dolayı sorumlu olur. Her failin cezası kusuruna göre ayrı ayrı belirlenir (TCK m. 22/5)"*. Dolayısıyla bu tip durumlarda işini eksik yapanlardan hiçbiri, diğerinin işini eksik yaptığını iddia ederek sorumluluktan kurtulamaz. Her fail kendi taksirli fiilinden kendi kusuru oranında ayrı ayrı sorumlu olacaktır.[26]

Bu tip durumlarda ikinci bir ihtimal olarak faillerin taksirli hareketine mağdurların taksirli hareketi eklenmiş olabilir. Örneğin; yüklenici, bina yapımında standartların altında malzeme kullanmıştır. Bina sakinleri ise yapmaları gereken mutad bakımları yapmamışlar ve bu iki davranışın birleşmesi nedeniyle bina depremde yıkılmıştır. Bu tip durumlarda, her ne kadar mağdurların taksirli davranışları da neticeye katkı sağlamış ise de failler kendi taksirli fiilinden, kendi kusuru oranınca sorumlu olacaktır.[27] Bu tip olaylarda taksirlerin takas etmediğinin altını çizmek gerekir.[28]

D) SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

Suçun özel görünüş biçimleri olarak karşımıza teşebbüs, iştirak ve içtima çıkmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, yukarıda maddi ve manevi unsurları bakımından önem arz eden hususlarını açıklamaya çalıştığımız depremde yıkılan binaların neden olduğu ölüm ve yaralamalar bakımından teşebbüs, iştirak ve içtima tartışmalarına değineceğiz.

1- Teşebbüs Bakımından Önem Arz Eden Hususlar

Teşebbüs, TCK'nın 35. maddesinde; *"kişinin, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaması"* olarak tanımlanmıştır.

Teşebbüsün niteliği ve hukuki şartları birlikte değerlendirildiğinde, mevzuata aykırı inşa edilen binaların yıkılması nedeniyle meydana gelen ölüm ve yaralanmalar bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü bu tip durumlarda faillerin doğrudan kastla hareket ettiklerini söylemek hem teorik hem de pratik açıdan pek mümkün

---

Sanık ...'ın inşaat ustası olarak inşa sorumluluğunu üstlendiği, binayı inşaat tekniğine uygun bir şekilde imal etmede gerekli dikkat ve özeni göstermediği için sorumluluğunun bulunduğu,

Sanıklar ..., ...'ın ise, söz konusu binanın sahipleri ve müteahhidi olarak yapımından sorumlu oldukları halde, yürürlükteki kurallara uygun bir inşaat yaptırmak bakımından kendi üzerlerine düşen dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle kusurlu olduklarının kabul ve tespit edildiği olayda;" 12. CD. E. 2022/12133, K. 2022/10714, T. 27.12.2022.

[26] İçel vd. *İçel Suç Teorisi*, 264-265; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 278.

[27] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 279-280; İçel vd. *İçel Suç Teorisi*, 266-267.

[28] İçel vd. *İçel Suç Teorisi*, 267.

değildir. Bu tip durumlarda olsa olsa faillerin olası kastla hareket ettiğinden bahsedilebilir. Türk doktrinindeki görece baskın görüş, olası kastla işlenen suçlara teşebbüsün mümkün olmadığı yönündedir.[29] Teşebbüs hükümleri taksirli suçlar bakımından da uygulanamadığına göre, bu tip durumlarda teşebbüse ilişkin teorik ve pratik bir sorunla karşılaşılması pek olası değildir.

2- İştirak Bakımından Önem Arz Eden Hususlar

İştirak kısaca, tek bir kişi tarafından işlenebilecek bir suç tipinin birden fazla kimse tarafından birlikte işlenmesi olarak tanımlanabilir.[30] Mevzuata aykırı inşa edilen binaların depremde yıkılması durumlarında iştirakin hemen her türlüsü mümkündür. Her şeyden önce, özellikle olası kastla hareket edilen durumlarda, binanın yapımı ve denetiminde görev alan kişiler ortak bir karara binaen hareket etmiş ve suçu müşterek fail olarak işlemiş olabilirler. Örneğin; yüklenici firma ile beton firması aralarında anlaşarak daha az maliyetli olması açısından kalitesiz beton kullanmış olabilirler. Bu durumda ilgililerin müşterek fail olarak cezalandırılması gündeme gelecektir.

Bu tip durumlarda diğer bir iştirak türü olarak *"azmettirme"* de söz konusu olabilir. Örneğin, yüklenici firma ilgili yapının tekniğe aykırı hususlarını görmezden gelmesi için yapı denetim firması görevlisini veya ilgili kamu görevlisini çeşitli menfaatlerle ikna etmiş olabilir. Bu örnekte *"azmettirmeden"* bahsedilecektir. Ancak bu tip durumlarda *"failliğin şerikliğe asliliği prensibi"* uyarınca ilgililerin öncelikle fail olarak sorumlu olacağını unutmamak gerekir. Ancak bu örnekteki azmettirme fiili toprak sahibi tarafından yükleniciye yönelik olarak gerçekleştirilmiş olsaydı, toprak sahibi fail olarak değil ancak azmettiren olarak sorumlu tutulabilirdi.

Bu tip durumlarda meydana gelen öldürme ve yaralama suçlarına *"yardım eden"* sıfatıyla da iştirak etmek mümkündür. Burada hem maddi hem de manevi olarak yardım etmenin mümkün olduğu kanaatindeyiz. Örneğin, malzemeden çalarak daha fazla kar yapma düşüncesi olmasına rağmen başına iş alabileceği korkusuyla çekimser kalan yükleniciye; *"bu işi herkes böyle yapıyor, büyümek istiyorsan sen de yapacaksın"* şeklinde akıl veren kişinin *"teşvik"* suretiyle yardım ettiğinin kabulü gerekir. Eksik ve hatalı yapılan işleri yapı denetim görevlilerinden nasıl saklayacağını bilmeyen yükleniciye bunun yollarını gösteren kişi ise *"suçun işlenmesine yol göstermek suretiyle"* suça yardım etmiş olacaktır. Elbette ki iştirake ilişkin yaptığımız tüm bu açıklamalar, sorumluların meydana gelen ölüm ve yaralama neticeleri

[29] Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 17. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 155; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 698; Koca ve Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 182; Hakeri, *Genel Hükümler*, 223-224.
[30] Hakeri, *Genel Hükümler*, 534.

bakımından olası kastla hareket ettiği durumlar için geçerlidir. Taksirli suçlarda TCK'nın iştirake ilişkin hükümleri uygulama alanı bulmayacağından, her fail kendi taksirli ve kusurlu fiilinden müstakil olarak sorumlu olacaktır.

3- İçtima Bakımından Önem Arz Eden Hususlar

Bu tip olaylarda içtima bakımından da dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. İçtima konusunda en temel problem, olaydaki fiil sayısıdır. Bu sorunun çözümü noktasındaki önerimiz, ayrı projelendirilen her bağımsız bölümün inşasının hukuki anlamda tek bir fiil olarak kabul edilmesidir. Örneğin, aynı site içerisinde bağımsız birden fazla blok inşa edilmesi halinde, kanaatimizce her bloğun yapımı bağımsız bir fiil olarak değerlendirilmelidir. Ancak mevzuata aykırı yapılan binaların yıkılması nedeniyle meydana gelen ölüm ve yaralamalarda olası kastla hareket edenler bakımından bu yaklaşımın içtima bakımından pratikte bir önemi olmayacaktır. Çünkü, her ne kadar tek bir fiil ile birden fazla kişinin ölümüne ya da yaralanmasına sebebiyet vermiş olsalar da, kasten öldürme ve kasten yaralama suçları bakımından fikri içtima uygulanamayacağından (TCK m. 43/3), failler meydana gelen ölüm ve yaralama sayısınca yani *"gerçek içtima"* hükümlerince ayrı ayrı cezalandırılacaktır.

Faillerin ölüm ve yaralanma neticeleri bakımından taksirle hareket ettiği durumlarda ise, TCK m. 85/2'deki özel içtima kuralının uygulanması gündeme gelecektir. Buna göre; *"Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır"*. Bu tip durumlarda, meydana gelen ölüm ve yaralamaların sayısı arttıkça cezanın üst sınıra yaklaşılarak belirlenmesi ceza adaletinin sağlanması bakımından oldukça önemlidir. Ancak bu ihtimalde bağımsız olarak inşa edilen bina sayısı kadar suçun oluşacağı ve her bağımsız bölümde meydana gelen ölüm/yaralamalar bakımından TCK m. 85/2 hükmünün ayrı ayrı uygulanması gerektiği kanaatindeyiz.

Mevzuata aykırı inşa edilen binaların, mevzuata uygun şekilde yapılmış gibi gösterilerek satılması TCK m. 157 kapsamında *"dolandırıcılık"* suçuna vücut verecektir. Bu nedenle, ölüm ve yaralanma neticelerinin meydana gelmediği, salt maddi hasarın oluştuğu binalar bakımından failler hakkında dolandırıcılık suçundan soruşturma ve kovuşturma yürütülmesi mümkündür. Hatta bu tip durumlarda faillerin niteliğine göre suçun, *"tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında (TCK m. 158/1-h)"* veya *"serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye*

kullanılması suretiyle (TCK m. 158/1-i)" işlenmesi nitelikli unsurlarının oluştuğu da gündeme gelecektir.

Dolandırıcılık suçunun binanın inşa edilmesiyle değil, bağımsız bölümlerin satılması, kiralanması ya da en azından satış vadinin yapılmasıyla tamamlandığı kabul edilmelidir. Bununla beraber ölüm ya da yaralanmaların meydana geldiği mevzuata aykırı binalar bakımından TCK m. 44 hükmü uyarınca farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışılabilir. Kanaatimizce öldürme ve yaralama suçlarının fiil unsurunu binanın mevzuata aykırı olarak inşa edilmesi oluşturduğu halde, dolandırıcılık suçunun fiil unsurunu mevzuata aykırı binanın mevzuata uygunmuş gibi satılması/kiralanması oluşturmaktadır. Dolayısıyla ortada iki farklı fiil bulunduğundan farklı neviden fikri içtima kuralının değil, gerçek içtima kuralının uygulanması gerekir.

E) ZAMAN BAKIMINDAN UYGULAMA SORUNU

Mevzuata aykırı inşa edilen binaların depremde çökmesi durumunda, maddi ceza hukuku bakımından tartışılması gereken diğer bir husus da zaman bakımından uygulama kurallarıdır. Bu tip durumlarda binaların inşa edildiği andaki mevzuat mı yoksa depremin meydana geldiği ve zararın ortaya çıktığı andaki mevzuat mı uygulanacaktır? Bu durum, özellikle 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005'ten önce yapılan binalar bakımından daha da önemli bir hal almaktadır.

Bu temel tartışma yalnızca bu tip durumlara özgü olmayıp, suç teorisinin geneline sirayet etmektedir. Bir başka ifadeyle, *"suçun hareketin yapıldığı anda mı yoksa neticenin meydana geldiği anda mı işlenmiş sayılacağı"* hususu aslında suç teorisinin temel tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Neticesiz suçlar bakımından bu tartışmanın teorik ve pratik açıdan önemli bir yansıması yoktur[31]. Ancak inceleme konumuz öldürme ve yaralama gibi neticeli suçlar bakımından bu tartışma özellikle zaman bakımından uygulama kurallarının tespiti açısından oldukça önemlidir.

Bu genel teorik tartışmaya ilişkin olarak doktrinde iki temel yaklaşım göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi ve baskın olanı, suçun fiilin gerçekleştirildiği anda işlendiğini kabul eden yani harekete öncelik veren yaklaşımdır.[32] İkincisi ise neticenin gerçekleştiği anı suçun işlendiği an olarak kabul eden yaklaşımdır.[33]

Kanaatimizce; bu tip durumlarda meydana gelen ölüm ve yaralama neticeleri her ne kadar depremle ortaya çıkmış ise de faillerin ceza sorumluluğunun temelini oluşturan fiilin

[31] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım* I, 223.
[32] Hakeri, *Genel Hükümler*, 81.
[33] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım* I, 224.

işlendiği tarihteki kanun da dikkate alınmalıdır. Çünkü ilgililerin ceza sorumluluğuna temel teşkil eden fiil, binanın inşa edilmesidir. Bu nedenle mevzuata aykırı yapılan binalar, inşa tarihinden belirli bir süre sonra yıkılmış ve bu süreçte ceza mevzuatında birtakım değişiklikler meydana gelmiş ise lehe kanun değerlendirmesi yapılarak hüküm kurulması ceza hukukunun genel prensipleriyle daha uyumlu görünmektedir.

Zamanaşımı sürelerinin hesaplanması bakımından ise biraz farklı hareket etmek gerekir. Zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında binanın yapıldığı değil, ölüm ve yaralama neticelerinin gerçekleştiği tarih dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşım 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin 5. fıkrasından yer alan *"Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden… itibaren işlemeye başlar"* düzenlemeyle de uyumludur. Her ne kadar 765 sayılı TCK'daki zamanaşımına ilişkin hüküm farklı yorumlanmaya müsait ise de, 765 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde meydana gelen Marmara Depremi sonrası Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu tip durumlarda zamanaşımı sürelerinin binaların yapılma tarihinden itibaren değil, ölüm ve yaralanmaların meydana geldiği tarihten itibaren hesaplanacağına yönelik içtihatta bulunmuştur.[34]

Sonuç olarak, bu tip durumlarda ceza zamanaşımının başlangıç anı olarak fiilin değil neticenin meydana geldiği zamanı dikkate almak gerekir. Böylece mevzuata aykırı binaların yıllar önce yapıldığından bahisle meydana gelen olumsuz neticeler bakımından dava zamanaşımının dolduğu gerekçesiyle ilgililerin sorumluluktan kurtulması da mümkün olmayacaktır.

Burada altının çizilmesi gereken bir diğer önemli husus; binayı inşa eden ve denetleyenlerin uymakla mükellef oldukları mevzuatın depremin gerçekleştiği andaki değil, binanın inşa edildiği dönemin mevzuatı olduğudur. Yapıldığı dönemin mevzuatına uygun olmasına rağmen mevzuatın sonradan değişmesi nedeniyle güncel mevzuata aykırı binaların depremde yıkılması durumunda artık binayı inşa edenlerin sorumluluğuna gidilmesi mümkün değildir. Buna karşılık, sonradan değişen mevzuat kendi içerisinde önceden yapılan binalarda birtakım teknik düzenleme ve kontrollerin yapılmasını zorunlu kılıyor ise, yeni kanunun yürürlüğe girdiği anda binanın bakım ve gözetiminden kanunen sorumlu olanlar bakımından hukuki bir yükümlülük doğacaktır. Böyle bir durumda binanın yeni mevzuata uygunluğu bakımından sorumluluk elbette ki yapımda görev alanlara değil, mevzuat yürürlüğe girdiği anda bina üzerinde mülkiyet veya zilyetlik sahiplerinde olacaktır. Bununla beraber sonradan yürürlüğe giren mevzuat bakım ve denetim görevini binayı inşa eden ya da denetleyenlere de

[34] Bkz. Fahri Gökçen Taner, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007), 89.

yüklemiş olabilir. Bu durumda da sorumluluk binayı inşa eden ve denetleyenlere teşmil edecektir.

F) CEZA MUHAKEMESİ BAKIMINDAN ÖNEM ARZ EDEN HUSUSLAR

Depremler sonrası yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda yalnızca yüklenici, sorumlu mühendis gibi binanın yapımında aktif olarak görev alanlara odaklanılması ve söz konusu binayı denetlemekle görevli kimselerin ölüm ve yaralama neticelerinden sorumluluklarının tartışmaya dahi açılmaması, devletin vatandaşın yaşam hakkına yapılan müdahaleler bakımından etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün açık bir ihlalini oluşturacaktır. Hem Anayasa Mahkemesi hem de İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM), bu tip durumlarda savsaklama veya ihmal gösteren kamu görevlileri bakımından etkili soruşturma ve ceza yargılaması yürütülmemesini bir hak ihlali olarak kabul etmektedir. Kamu görevlilerinin basit hata veya dikkatsizliği aşan nitelikteki durumlarda, insan hayatını tehlikeye düşürdükleri gerekçesiyle aleyhlerinde hiçbir suçlamada bulunulmaması ya da bu kimselerin yargılanmaması İHAM tarafından açıkça İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) m. 2'ye (*Yaşam Hakkı)* aykırı bulunmuştur[35]. Dolayısıyla mevzuata aykırı inşa edilen binaların çökmesi ve bu nedenle insanların yaralanması ya da ölmesi hallerinde, sorumluların belirlenmesi hususunda etkin soruşturma yapmak yaşama hakkının korunması bakımından devletin pozitif yükümlülüğünü oluşturmaktadır[36].

Normal zamanlara nazaran daha zor olsa da bu tip durumlarda da soruşturmaların titizlikle ve ayrıntılı olarak yürütülmesi bir hukuk devleti açısından olmazsa olmazdır. Bu tip olağanüstü durumlarda dahi şüphelilerin suçlarının sabit olduğunu iddia makamının hukuka uygun delillerle ortaya koyması gerektiğini gözden kaçırmamak gerekir. Bu kapsamda, yıkılarak insanların zarar görmesine neden olan binaların enkazlarından mutlaka örnekler alınmalı ve bu örneklerin uzman bilirkişiler tarafından incelenmesi sağlanmalıdır. Buna ek olarak; enkazlardan bilirkişi eşliğinde beton, demir, kolon, kiriş numuneleri alınmalı; binalar mümkünse kolonların demir yapısını gösterir biçimde fotoğraflanmalı veya videoya alınmalı; uydudan ilgili yapı bulunarak koordinat, adres ve tarih eklenerek fotoğrafları arşivlenmelidir[37]. Böylece ilgili binaların usulüne aykırı yapılmasında ve dolayısıyla da insanların

[35] İlgili İHAM kararları için bkz. Budayeva and Others v. Russia (Chamber Judgment). T. 20.3.2008. https://hudoc.echr.coe.int/, siteye erişim tarihi: 23.02.2023. Benzer nitelikteki bir diğer karar için bkz. Öneryıldız v. Turkey (GC). T. 30.11.2004. https://hudoc.echr.coe.int/, siteye erişim tarihi: 23.02.2023.

[36] Adem Ersin Bayra, "Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Yaşam Hakkı ve Deprem," *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*, (İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, 2021), 74.

[37] Türkiye Barolar Birliği, *Depremzedeler İçin Hukuk Rehberi*, 2. Baskı, (Ankara: Şubat 2023), 9.

yaralanması/ölmesinde kim ya da kimlerin sorumlu olacağının açıklığa kavuşturulması mümkün olacaktır. Aksi bir uygulama adaletin gecikmesine ve bundan daha kötüsü gerçek sorumlular yerine başkalarının cezalandırılmasına neden olabilecektir.

SONUÇ

Binaların meri mevzuata uygun olarak inşa edilmesi hukuki bir mecburiyettir. Mevzuata aykırı inşa edilen binaların deprem nedeniyle yıkılması ve insanların ölmesi/yaralanması durumlarında ilgililerin ceza hukuku bakımından da sorumlu olduğu kuşkusuzdur. Bununla birlikte toplumsal açıdan ciddi bir travmanın oluştuğu bu tip olağanüstü dönemlerde, toplumun genelinde oluşan öfke ve tepkinin hafifletilmesi adına ceza ve ceza muhakemesinin temel ilkeleri göz ardı edilmemelidir. Bu temel ilkeler görmezden gelinerek soruşturma ve kovuşturmaların yapılması, ceza adaleti ve dolayısıyla hukuk devleti bakımından ciddi bir tehdit oluşturacaktır. Ceza muhakemesinin amacının *"insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğe ulaşmak"* olduğu gerçeği bu tip acı olaylar sırasında dahi unutulmamalıdır. Dolayısıyla depremlerdeki yıkım ve kayıplar ne kadar büyük olursa olsun, olaylara ilişkin ceza muhakemesi süreçleri etkin ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmelidir. Toplumda oluşan haklı tepkilerin siyasal/sosyal baskıya dönüşmesi nedeniyle ceza soruşturmalarının hızlı ve özensiz yapılması, hem kovuşturma aşamasında başka problemlere neden olacak hem de maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve dolayısıyla da adaletin tecelli etmesi bakımından önemli bir tehdit oluşturacaktır. Dahası adaletin hıza kurban edilmesi nedeniyle binaların usulüne aykırı yapılmasında esas sorumlu olan kişilerin ceza hukuku sorumluluğundan sıyrılması tehlikesi de göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak; şüphesiz ki tekniğe ve mevzuata aykırı şekilde inşa edilen binaların deprem sırasında çökmesi ve insanların ölümüne ya da yaralanmasına neden olması hallerinde, hem binayı yapanların hem de binayı denetlemekle görevlilerin cezai sorumlulukları söz konusudur. Bu tip durumlarda ilgililerin ceza sorumlulukları genel olarak ölüm ve yaralanma fiilleri bakımından gündeme gelmektedir. Bu tip durumlarda ceza sorumluluğunun belirlenmesi hususunda yapılacak ilk tespit, ilgililerin tipik fiillerinin icrai mi yoksa ihmali mi olduğunun tespitidir. Kanaatimizce, bir binanın inşa edilmesi ihmali değil icrai bir fiildir. Bu nedenle ilgililerin ceza sorumluluğunun icrai fiil üzerine temellendirilmesi ve suçun diğer maddi unsurlarının da bu doğrultuda tespit edilmesi gerekir.

Bu tip durumlarda maddi ceza hukuku bakımından üzerinde durulması gereken diğer temel konu, suçların manevi unsurunun tespitidir. Bu tip durumlarda, faillerin doğrudan kastla hareket etmesi teorik açıdan mümkün ise de pratikte çok mümkün görünmemektedir. Bu

kapsamda, ilgili suçların manevi unsurları olayın özelliğine göre olası kast ya da taksirde aranmalıdır. Faillerin suçu işlerken hangi manevi unsurla hareket ettiği tespit edilirken her somut olayın özelliğine göre hareket edilmeli, genel ve paçal değerlendirmelerden uzak durulmalıdır.

Depremde meydana gelen yıkımlar nedeniyle ölüm ya da yaralamaların oluştuğu durumlarda, suçun özel görünüş biçimleri olarak ifade edilen teşebbüs, iştirak ve içtima konuları bakımından suç teorisinin genel yaklaşımdan ayrılmayı gerektirecek özel bir durum söz konusu değildir. Meydana gelen olayın özelliğine göre teşebbüs, iştirak ve içtima hükümleri genel prensipler çerçevesinde uygulanabilir.

Maddi ceza hukuku bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer temel nokta, zaman bakımından uygulama kurallarının bu tip durumlarda ne şekilde uygulanacağıdır. Özellikle mevzuata aykırı inşa edilen binaların üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra meydana gelen depremlerde ölüm/yaralamaların meydana gelmesi durumunda, fiilin icra edildiği yani binanın inşa edildiği andaki kanunun mu, yoksa neticenin yani ölüm/yaralanmanın gerçekleştiği andaki kanunun mu uygulanacağı önemli bir sorun oluşturmaktadır. Kanaatimizce, bu tip durumlarda her iki kanun arasında lehe uygulama ilkesi gereğince failin lehine olan kanun uygulanmalıdır. Buna karşılık bu tip durumlarda ceza zamanaşımı süreleri 5237 sayılı TCK'nın zamanaşımını düzenleyen açık hükmü karşısında (TCK m. 66/6) fiilin değil neticenin meydana geldiği tarihten itibaren işletilmelidir. Yargıtay'ın konuya ilişkin yerleşik uygulaması da bu yöndedir.

Bu tip durumlarda kimlerin hangi hukuki gerekçeyle sorumlu tutulacağı tespit edilirken ceza ve ceza muhakemesi hukukunun genel prensiplerinden ayrılmayı gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Söz konusu yargılamalar sırasında, her bir failin sorumluluğu kendi fiilinin niteliğine göre (icrai/ihmali), fiilin manevi unsuru (kasten/taksirle) ve ilgilinin kusuru dikkate alınmak suretiyle tespit edilmelidir. Bu kapsamda, genel geçer kategoriler oluşturarak ilgililerin cezai sorumlulukları bakımından bir sonuca varmak mümkün değildir. Çünkü bir binanın inşası birden fazla paydaşın katılımını gerektiren bir süreçtir[38] ve bu süreçte kimlerin ne şekilde sorumlu tutulacağı ancak her somut olay bakımından ayrı ayrı değerlendirme yapılmak suretiyle belirlenebilir. Aksinin kabulü insan hakları ihlallerine ve maddi gerçeğe ulaşılamaması ile sonuçlanacaktır.

KAYNAKÇA

[38] Filiz Saraç, "Bina Çökmelerinden Doğan Zararların Ceza Hukuku ve AİHM Kararları Kapsamında İncelenmesi," *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*, (İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, 2021), 60.

Akbulut, Berrin. "Bağlılık Kuralı". *GÜHFD* XIV, no. 1(2010): 167-214.

Artuk, Mehmet Emin, Gökcen, Ahmet, Alşahin, M. Emin ve Çakır, Kerim. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 16. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Avcı, Sedat. "Türkiye Nüfusunun Deprem Bölgelerine Göre Dağılışı." *Fiziki Coğrafya Araştırmaları: Sistematik ve Bölgesel*. (İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, 2011): 301-326.

Bayra, Âdem Ersin. "Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Yaşam Hakkı ve Deprem." *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, (2021): 67-88.

Cankurt, Ezgi. "Afet Ceza Hukukunun Sınırlarının Tespitine İlişkin Değerlendirmeler." *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, (2021): 131-140.

Dönmezer, Sulhi ve Erman, Sahir. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım I.* 14. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi, 1997.

Erbaş, Rahime. "İcrai veya İhmali Olarak Somut Olayda Davranışın Gerçekleştiriliş Biçiminin Tespiti Meselesi." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. no. 21, (İzmir, 2019): 397-449.

Hall, E. Daniel. *Criminal Law and Procedure*. 6th Edition. 2020.

Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 27. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

Hakeri, Hakan. *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.

Göktürk, Neslihan. *Fikri İçtima (Suçların İçtimaı)*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.

İçel, Kayıhan, Özgenç, İzzet, Sözüer, Adem, Mahmutoğlu Fatih S. ve Ünver, Yener. *İçel Suç Teorisi*. 2. Kitap. İstanbul: 1999.

Jakobs, Günther. *Strafrecht Allgemeiner Teil*. 2. Neubearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin/New York: 1991.

Kaplan, Mahmut. "Yapı Denetim Görevlilerinin Depremde Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalardan Kaynaklı Cezai Sorumluluğu." *Ulusal ve Uluslararası Yargı*

Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı. İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, (2021): 141-173.

Kienapfel, Diethelm ve Höpfel, Frank. *Grundriss des Strafrechts Allgemeiner Teil*. 13. Überarbeite und erweiterte Auflage. Wien: 2009.

Koca, Mahmut ve Üzülmez, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 14. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray ve Bacaksız, Pınar. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. 17. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 17. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Saraç, Filiz. "Bina Çökmelerinden Doğan Zararların Ceza Hukuku ve AİHM Kararları Kapsamında İncelenmesi." *Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu 24-25 Mayıs 2021 Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Medipol Üniversitesi Yayını, (2021): 57-65.

Spendel, Günter. "Zur Unterscheidung Von Tun Und Unterlassen." *Festshrift Für Eberhard Schmidt Zum 70. Geburstag*. Göttingen: 1961, 183-199.

Taner, Fahri Gökçen. *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara 2007.

Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa Ruhan ve Önok, R. Murat. *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. 20. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

Toroslu, Nevzat. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. 30. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi, 2014.

Türay, Aras. "İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı." *YÜHFD* XVII, no. Özel Sayı (2020), 115-154.

Türkiye Barolar Birliği. *Depremzedeler İçin Hukuk Rehberi*. 2. Baskı. Ankara: Şubat 2023.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. "2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu."

Türkoğlu, Necla. "Türkiye'nin Yüzölçümü ve Nüfusunun Deprem Bölgelerine Dağılışı." *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 8. (2001): 133-148.

TÜRKONFED. "2023 Kahramanmaraş Depremi Afet Ön Değerlendirme Durum Raporu." Tarih: 10.02.2023.

Yurtlu, Fatih. *İhmali Suçlar*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2010.